

DE ODOACRE.

DISSERTATIO
INAUGURALIS HISTORICA
QUAM
CONSENSU ET AUCTORITATE
AMPLISSIMI PHILOSOPHORUM ORDINIS
IN
ACADEMIA FRIDERICIANA HALENSI
CUM
VITEBERGENSI CONSOCIATA
PRO SUMMIS
IN PHILOSOPHIA HONORIBUS
RITE SIBI CONCEDENDIS
DIE VI. MENSIS. AUGUSTI A. MDCCCLXIII
UNA CUM THESISIBUS PUBLICE DEFENDET

AUCTOR

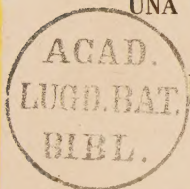
HERMANNUS HARTMANN
DAHMESENSIS.

ADVERSARIORUM PARTES SUSCIPIENT:

J. HARTMANN, REF. JUD. APPELL.
H. JUNGHANS, SEM. PAED. SOD.

HALIS SAXONUM,

TYPIS EXPRESSUM GEBAUERIO-SCHWETSCHKIANIS.

Digitized by the Internet Archive
in 2026

VIRO PRAENOBILISSIMO ET DOCTISSIMO

TZSCHIRNER

A REGIIS CONSILIIS SCHOLASTICIS, PROFESSORI,
PHILOSOPHIAE DOCTORI, PRAECEPTORI PLURIMUM
VENERANDO ET DE SE OPTIME MERITO HUNCCE
QUALEMCUMQUE LIBELLUM SUMMAE PIETATIS
ANIMIQUE GRATI DOCUMENTUM ESSE
VOLUIT

AUCTOR.

De origine Odoacris.

Postquam Theodosius imperium Romanum, ut jam inde a Diocletiani temporibus saepius dispersitum esse constat, inter filios Honorium et Arcadium divisit, Germanorum vis ac potentia in utraque parte imperii magis magisque valuerunt, ita ut denique in Romani Occidentalis imperii ruinis Odoacer primum Germanorum in Italia regnum fundaret. Quod regnum Germanorum quamvis simul cum Odoacre haud ita multis annis post occiso extinctum sit, et ad alium Germanorum populum, Ostrogothos, transierit, tamen non alienum esse puto disserere, quo modo ortum sit, qua ratione sit institutum, quo pacto sit deletum, unde factum sit, ut diutius valere non potuerit.

Sed prius mihi liceat de Odoacre ipso dicere, quia de ejus origine doctissimorum virorum sententiae valde discedunt.

Atque primum quidem qua ex gente ortus sit, dubium est, quum paene ab omnibus, qui tum aut paulo post fuerunt, scriptoribus alii populo eorum, qui illo duce imperium Romanum everterunt, adjiciatur. Quapropter docti homines operam studiumque dederunt in statuenda gente, ex qua Odoacer oriundus sit. Si Koepke¹⁾ et Pallmann²⁾ fidem tribuentes Jordani soli, qui originem his verbis refert: „Odoacer genere Rugus“³⁾, Odoacrem

1) Anfänge des Königthums bei den Gothen. p. 164.

2) Dissertatio historica de interitu imperii Romani. p. 18.

3) De success. regn. ap. Murat. I. p. 239. D.

Rugum fuisse censent, hujus originis opinio neque aliis Jordanis ipsius neque aliorum scriptorum locis comprobatur, imo aliis relationibus et Jordanis et aliorum repugnare videtur. Namque Rugorum in numero earum gentium, quibus adjuvantibus Odoacer rerum potitus est, rarius quam ceterarum ab illius aevi scriptoribus mentio fit, atque Rugis non commemoratis apud Jordanem legimus: „Odoacer Turcilingorum rex, habens secum Sciros, Herulos diversarumque gentium auxiliares.“¹⁾ Deinde infra idem Rugis alterum locum tribuit: „Sub regis (Odoacris) Turcilingorum et Rugorum tyrannide“²⁾, id quod eum non fecisse verisimile est, si exploratum habuisset, Odoacrem qui etiam Rugis imperaret, genere fuisse Rugum.

Nec vero cum Dahno consenserim, qui iudicat³⁾ Odoacrem fuisse Scirum his causis praecipue adductus, quod in excerptis incerti auctoris, qui Anonymus Valesianus vocari solet, qui auctor omnino de rebus tum gestis bene instructus est, aliis gentibus non commemoratis invenimus: „Superveniente Odoacre cum gente Scyrorum“⁴⁾ tum quod Jordanes primatem Scirorum dicit nomine Edicae⁵⁾, atque ille Anonymus etiam patrem Odoacris Aediconem quendam nominat. Sed nominum sola similitudo nihil credendi potestatem nobis dare potest, Aediconem Anonymi esse eundem, quem Jordanes nominat Edicam. Namque si re vera ille Edica Odoacris pater fuisset, uterque locus Jordanis nullo modo conjungi potest, quum Odoacrem Rugum faceret, patrem autem ejus Scirum.

Quodsi relationes veterum inter se comparamus, et quidem eas solas, quae nobis optime instructae sunt habendae, quum Jordanes unus, qui ipse tamen in sua opinione non perseverat, originem renuntiet, ceteri auctores autem et ab eo et inter se dissentiant, certum de Odoacris origine testimonium invenire non possumus.

1) De rebus Geticis c. 46.

2) L. c. c. 57.

3) Die Könige der Germanen, II. p. 42.

4) Anonym. Vales. in calce Amm. §. 37.

5) De reb. Get. c. 54.

Atque facile intelligi potest, inter multas gentes Germanicas, quae tum in Italia stipendia merentes inter se fluctuabant, Sciros, Turcilingos, Herulos, Rugos, Alanos, qui populi linguis paulum inter se distulerunt, ac sine dubio multis in rebus jam Romanis moribus usi sunt, illos auctores, quamvis prope ad Odoacris tempora fuerint, haud facile discernere potuisse. Id solum ex fontibus haurimus, Odoacrem aut ex Turcilingis aut Herulis aut Sciris aut Rugis, quae gentes ab auctoribus saepissime enumeratae illo tempore supra Danubium habitabant, natum esse. Namque praeter Jordanis et Anonymi locos citatos, alio loco hujus legimus: „Odoachar cum Herulis ingressus“¹⁾; et in Cassiodori chronico: „Odoacer cum Erulis egressus“²⁾; deinde in Ennodii panegyrico: „Quid Herulorum agmina fusa commemorem“³⁾? Tum in Historia Miscella: „Odoacer rex Turcilingorum et Rugorum“⁴⁾; et in ejus fragmento Ambrosiano: „Odoacer cum fortissima Herulorum multitudine, fretus insuper Turcilingorum et Scirorum auxiliis“⁵⁾; denique apud Procopium: „*Ἐνύγχανον δὲ Ῥωμαῖοι Σκίρδους τε καὶ Ἀλανοὺς καὶ ἄλλα ἅττα Γοτθικὰ ἔθνη ἐς ξυμμαχίαν ἐπαγαγόμενοι*“⁶⁾.

Cui sententiae, Odoacrem esse natum ex illis, quas supra diximus, gentibus, quamquam in qua harum numerandus sit constitui non potest, non obsistit, quod nonnulli scriptores dicunt Odoacrem regem Gothorum⁷⁾, propterea quod jam inde ab Alariei temporibus Gothus idem significat quod miles⁸⁾, rex Gothorum igitur est rex mercenariorum Germanorum, neque quod Theophanes:

1) Anon. Vales. §. 54.

2) Ad annum 491, Olybrio jun. cos.

3) Ennod. paneg. Theod. dict. 10, 6. ap. Mansonem, p. 465.

4) Ap. Murat. I, I. p. 101.

5) Ibidem p. 99.

6) De bello Gothico I, 1.

7) Marcellinus Comes ap. Ronc. p. 298: Basilisco et Armato coss. Odoacer rex Gothorum Romam obtinuit. Item chron. a Ruinart. ed. ap. Ronc. p. 261.

8) Leo, Vorlesungen über die Geschichte des deutschen Volks und Reichs, I. p. 283, 284, 332.

„Οδοάκρον Γότθου μὲν τὸ γένος“¹⁾ refert; namque illius temporis auctores eas gentes in Gothis, maximo tum populo, saepius duxisse videntur. Hujus opinionis testis est Procopius, qui dicit: de bell. Goth.: „Σκίρρονες τε καὶ Ἀλανοὺς καὶ ἄλλα ἅττα Γοτθικά ἔθνη“ et ibidem 3, 2: „Οἱ δὲ Ῥογοὶ οὗτοι ἔθνος μὲν εἰσι Γοτθικόν, αὐτόνομοί τε τὸ παλαιὸν ἐβίων.“

De Odoacris conditione, antequam in Italia agere coepit, Eugippius in vita Severini nonnulla refert. Quae quamvis haud multa sint, tamen ex iis apparet, Odoacrem non e stirpe regia, ut nonnulli arbitrati sunt, esse natum. Odoacris enim prae ceteris barbaris, qui cum eo stipendiorum merendorum causa in Italiam profecti ad Severinum adierunt, non ita mentio fit, ut eminentior ulla re nisi statura quam comites putari possit. Legimus enim ibi de eo: „Quidam barbari, inter quos et Odoacar, vilissimo tunc habitu, juvenis statura procerus“²⁾. Jam vero Ennodius, eum non regiae stirpis fuisse, in panegyrico affirmat, quum dicit: „Metuebat parentes exercitus, quem meminisse originis suae admonebat honor alienus,“ et „quotiens praelatos convenit conscientia stirpis ultimae“³⁾. Attamen ex his relationibus non concludendum est, Odoacrem natum esse humili loco. Vilissimus habitus vel vilissimae pelles, quibus Eugippius eum indutum facit, non obstant; nam militem in itinere decet vestis aspera, nec splendida. Ingenuus vel nobilis in Italiam profectus est, par inter pares. Atque etiam Ennodius Odoacrem ea solum causa Theoderico postponit, quia hic regiae stirpis jam a majoribus dignitatem regis acceperat, ille autem postea demum rex creatus est. Diu autem, ut Pallmann censet, Odoacrem in legionibus Romanis stipendia meruisse, negaverim. Namque, auctore Eugippio, Severinus ei valedicenti: „vade“, inquit, „ad Italiam, vade vilissimis nunc pellibus coopertus, sed multis cito plurima largiturus.“⁴⁾. Neque in exercitu

1) Edit. Paris. p. 102.

2) Ap. Pez. scriptores rerr. Austr. p. 70. c. 7.

3) Ap. Mans. p. 651; 6, 3.

4) L. c. Cf. Köpke (p. 164), qui existimat, Odoacrem in Italiam profectum esse circiter annum 473.

altiolem dignitatis gradum, priusquam dux a militibus creatus primum locum obtinuit, consecutus esse videtur. Cujus sententiae testimonio sunt Procopii, eruditi et fide dignissimi auctoris, haec verba: „*Ἦν δέ τις ἐν αὐτοῖς Ὀδοάκρος ὄνομα, ἐς τοὺς βασιλέως δορυφόρους τελῶν*“¹⁾). Itaque erat miles cohortis regiae, quae Ravennae erat collocata.

De initio regni Odoacris.

Nunc transeamus disputare, qua ratione Odoacer rerum potitus sit. Germani, qui illo tempore paene soli legiones Romanas effecerunt, se pluris aestimare, Romanos paullatim a bello alienatos magis contemnere coeperunt, et iis opes invidentes harum potiri cupierunt, eoque magis, quod sibi, roburi virium, Romanos obsistere non posse existimaverunt. Quo consilio ab Oreste, qui tum patricius auctore imperatore Romulo Augustulo filio in republica administranda summo imperio ac potestate praeditus fuit, tertiam agrorum partem, qua propria uti possent, postulavere. Procopius quidem, quum alii auctores illius postulationis nullam causam afferant, sic memoriae prodidit. Itaque Germanorum postulatio non a justa causa sed ex libidine et virium conscientia profecta est, simili modo, quo Germani Ariovisto duce in Gallia agros sibi vindicaverunt. Quum utrorumque res multis partibus congruant, ex aliis autem multum differant, fortasse non alienum est, eas inter se comparare. Ut enim Germani Ariovisto duce, Rhenum trajecti, quamvis a Sequanis socii advocati essent, tamen ab iis tertiam agri postulavere²⁾, sic et Germani in Italia stipendia merentes quamquam a Romanis etiam foederati ad rempublicam defendendam suscepti erant, tertiam agri partem ab iis petierunt. Accedit quod quem ad modum Ariovistus in imperium pervenit, eo modo Odoacer quo-

1) L. c. Cf. Pallmann p. 21.

2) Caes. de bell. Gall. 1, 31.

que regnum sibi fundavit. Utriusque enim imperium institutum est per comitatum — regis modo nomen utrique ab alia parte venit — si comitatum omnino percipimus esse consociationem militum ad expeditionem communiter faciendam sub duce communi. Quod clarius ut fiat, quem exitum res mercenariorum habuerint, ordine exponamus.

Orestes, forsitan confisus, majestatem imperialis nominis seditiosos coërcituram, aut eos milites, quos secum duxit, fidem sibi servaturos, ut vim vi repellere posset, aut alia quaquam causa motus Germanis postulata recusavit. Tum Odoacer militibus, qui ad consilium capiendum in oppidum aliquod Italiae Superioris ex propinquissimis praesidiis congregati videntur esse, promisit: se facturum quae vellent, si ipse summo imperio praeditus foret. Atque illi acclamantes eum creant ducem die 23. mensis Augusti an. 476. Hac ratione Odoacrem ducem dictum esse, Procopius his verbis refert: „*Ἦν δέ τις ἐν αὐτοῖς Ὀδόακρος ὄνομα, ἐς τοὺς βασιλέως δορυφόρους τελῶν, οἷς αὐτὸς τότε ποιήσειν τὰ ἐπαγγελλόμενα ὁμολόγησεν, ἥνπερ αὐτὸν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς καταστήσονται*“¹⁾. Milites igitur in duce creando item versati sunt, ut Caesar a Germanis duces creatos esse narrat: „Atque ubi quis ex principibus dixit, se ducem fore, qui sequi velint, profiteantur; consurgunt ii, qui et hominem et causam probant suumque auxilium pollicentur“²⁾. Ex principibus autem illo tempore in Italia dux egredi non potuit, quia ii in mercenariis omnino non erant, sed modo in patria, in qua res domesticas et forenses agebant, inveniri potuerunt. Itaque milites ducem creare potuerunt ea solum ratione, quam de duce appellando Germanis fuisse Tacitus dicit, e cuius verbis concludere possumus, Odoacrem fuisse virum in acie fortem, promptum, conspicuum³⁾. Omnes copias quae tum Odoacrem ducem delegerunt, in comitatus rationem iniisse a vero non abhorrebit, sed judicari non potest, si qui postea in

1) De bello Goth. 1, 1.

2) Caes. de bell. Gall. 6, 23.

3) Tac. Germania 7.

ejus partes vocati sunt, omnes eos eodem vinculo cum duce et inter se conjunctos esse. Saepius enim fuit comitatus robur modo copiarum, cui major exercitus se applicuit.

Quamquam Odoacer comitatus primum locum obtinuit, tamen a comitibus non dux, utpote qui consensu militum fuit, sed ilico appellatus est rex, id quod Chronographus Ravennas et Marius Aventicensis testantur, ubi referunt: eum levatum esse regem (non ducem) die 23. mens. Aug. Basilisco et Armato coss., id est an. 476. Id autem inde profectum esse mihi videtur, quod comitatus et exercitus maxima pars ex gentibus composita erat, quae bella gerere solebant sub regibus. Constat enim Germanorum alios populos sub principibus, ut eos Germanos, qui in Caesarem, Varum, Germanicum, Cerealem dimicaverunt, alios sub iudicibus, ut Quados, alios sub regibus aut optimatibus, ut Alamannos et Gothos res bellicas gerere solitos esse ¹⁾.

Quodsi in fontes inspicimus, illae gentes, e quibus Romani exercitus maxima pars orta erat, et ante et post Odoacris tempora regibus parebant. Rugos quidem regio imperio deditos fuisse, jam Tacitus testatur, qui eos inter alios populos nominat, quorum „erga reges obsequium insigne“ erat ²⁾. Jam vero postea apud Rugos usque ad exitum libertatis, auctore Eugippio, reges invenimus. Deinde apud Herulos potestas regia erat. Namque Ermanrici temporibus Jordanes commemorat Alaricum, qui tum praeerat genti Herulorum ³⁾. Procopius saepe eorum reges nominat, ut Rodulfum, qui a Longobardis victus et occisus est ⁴⁾. Sed nulla aliorum auctorum relatio certius affirmat, quantopere Heruli regio imperio assueti fuerint, quam illa Procopii, ex qua, quum quondam regem insolenter interfecissent, legatos in Scandiam, unde a gentilibus regem stirpis regiae arcesserent, misisse di-

1) Cf. Sybel, Entstehung des deutschen Königthums p. 152 sq.

2) Tac. Germania 44.

3) De reb. Getic. 23.

4) De bell. Goth. 2, 14.

cuntur, atque eadem ratione simul Constantinopolim¹⁾. Cujus rei singula quamvis vera aut falsa sint, tamen liquet, apud Herulos veterem firmam consuetudinem regum fuisse. Tum Scirorum primates aut reges Attilae temporibus Edica et Wulfus a Jordane commemorantur²⁾. Denique Alanis, quorum etiam multi in Odoacris copiis erant, jam antea reges praefuisse, multa argumenta afferri possunt. Apud Jordanem quidem legimus: „Sangibanus Alanorum rex Attilae se tradere pollicetur“³⁾, apud Chronographum Ravennatem Olybrio et Rustico coss. (464): „Occissus est Beorgor rex Alanorum“, in Idatii chronico: „Alani, qui Vandalis et Suevis potentabantur, adeo caesi sunt a Gothis, ut extincto Atace rege ipsorum, pauci, qui superfuerant, abolito regni nomine, Guntherici regis Vandalorum, qui in Gallaecia resederat, se patrocinio subjugarent“⁴⁾. Etiam ab aliis auctoribus saepius et eorum reges nominantur et quae ad res regias pertinent commemorantur⁵⁾.

Quibus igitur ex omnibus rebus apparet, milites, qui Odoacrem ducem creaverunt, ex populis ortos fuisse, qui regio imperio assueti erant. Quo factum est, ut Odoacrem, quum ducem elevavissent, qui bellum in Orestem incipiendum administraret, patrio more utentes statim regem appellarent.

Neque illud quidem negligendum est, illo tempore apud paene omnes populos Germanos dominatum regium jam firmatum esse. Quo facilius milites hanc reipublicae rationem, quam ab aliis quoque gentibus susceptam viderunt esse, item sibi assumerunt.

Odoacer igitur, priusquam imperium Italiae cepisset, rex factus est, videlicet Germanorum solorum, qui eum creaverant, non Romanorum.

1) Ibidem.

2) De reb. Get. c. 53.

3) Ibidem c. 37.

4) Ap. Ronc. II, p. 19. 20.

5) Vita S. Germani Actt. Ss. VII. p. 210. — Paulinus Petri-
corius (sive Pellaëus) in Eucharistico.

Non necesse est ducere, bellum Germanorum et Orestis ab utraque parte, ut Pallmann censet ¹⁾, longum tempus paratum esse, id quod a nullo auctore traditur. Germani, quum repulsam ab Oreste retulissent, irati Odoacrem ducem creaverunt, Orestes, utcunque res cecidit, copias quam maximas conduxit et fiducia munitionis Ticini ²⁾ ad eam urbem sese recepit. Odoacer autem, simulatque dux et rex factus est, statim copias in Orestem duxit, et, quum multi Germanici milites illius ad populares suos transiissent ³⁾, ut intra Ticini muros salutem peteret eum coëgit. Quae quamvis urbs munitissima esset, tamen longinqua obsidione non opus fuit. Nam Germani tam fortiter ingressi sunt, ut eam primo impetu expugnant. Quo facto in oppido perturbatio maxima pavorque facta sunt, praesertim quum Germani ferro ignique id vastarent, ex divinis privatisque aedificiis praedam facerent, cives caperent. Milites pugnandi cupiditate flagrantec fecisse id quod solet fieri in urbe expugnata, non mirum est. Sed mox precibus Epiphani episcopi Ticinensis adducti a rapinis et caedibus destiterunt, captosque, inter quos soror ejusdem episcopi erat, e captivitate emiserunt. Captus fuit etiam Orestes ipse, quem Odoacer statim, Ticino expugnato, Ravennam profectus, ubi Augustulus imperator domicilium habebat, usque ad Placentiam conduci ibique interfici jussit die 28. mensis Aug. a. 476. Quo facto Odoacrem viam Aemiliam usque ad Claternam aut Faventiam tenuisse verisimile est et inde Ravennam se vertisse. Sed Paulus Orestis frater, ut Augustulo imperium servaret, iterum armorum fortunam tentans, ante Ravennam apud locum, cui Pinetae nomen est, in via ei obstitit, ubi ab Odoacer proelio victus et interfectus est die 4. mensis Sept. Tum modo reliquum fuit, ut Odoacer Ravenna potiretur, quae urbs praesidiis munitionibusque firmata diu resistere potuisset, si imperator fortis et strenuus fuisset. Augustulus autem, paene puer, omnis con-

1) Dissert. p. 22.

2) Ennod. vit. Epiph. ap. Sirm. I. p. 1669. Cf. Proc. de bell. Goth. 2, 12.

3) Hist. Misc. fragm. Ambros. ap. Mur. I, I. p. 99.

silii inops, rerum bellicarum imperitus, ne tentavit quidem resistere, sed metu perterritus urbem et imperium Odoacri tradidit, postquam vix 11 menses reipublicae praefuerat. Tum demum Odoacer, quum Oreste remoto et Romulo capto potentissimum virum per Italiam se videret, consilium fortasse cepit, non diutius in stipendiis Romanis versari, id quod reges ipsi Germanorum faciebant, sed proprium in Italia regnum affectare. Itaque quum nihil periculi sibi a Romulo esse, atque etiam eo adjuvante legitimam potentiam contra Romanos sibi parare posse cognovisset, non solum ejus vitae pepercit, sed etiam Lucullanum in Campania situm et redditum sex millia solidorum donavit ¹⁾. Deinde tota Italia facili negotio subjecta, Odoacer, ut proximi imperatores, non Romae, quae urbs longius latiusque patens, quam ut ab ea impetus facile defendi possent, sed Ravennae, non magno quidem, tamen situ et arte vel munitissimo oppido domicilium posuit ²⁾.

De Odoacris regno instituto.

Jam vero quaestio est, quae ratione imperium vi armisque fundatum Odoacer instituerit.

Ac primum quidem perspicendum est, quo modo comitibus et aliis militibus praebuerit quod iis promiserat. Singulos possessores tertiam agrorum partem militibus cedere jussit, qua de causa Germanorum fundus in Italia non continuus fuit, sed per Italiam dispersus ³⁾. Inter Ariovistum igitur et Odoacrem hoc maxime interest, quod ille, qui a Romanis regis nomen acceperat, tertiam partem agri Sequanorum continuam occupavit ⁴⁾, hic tertiam partem singulorum praediorum a singulis possessoribus poposcit. Quum in Italia rustica praedia tum permagna

1) Anon. Vales. §. 38.

2) Theophan. chronogr. ed. Par. 103.

3) Cf. Gaupp, d. german. Ansiedlungen u. Landtheilungen p. 456.

4) Caes. de bell. Gall. 1, 31.

essent et propter hominum inopiam non satis coli possent, partis cessio Romanis molesta esse non potuisset, si pro agris concessis jugatio iis minuta fuisset, sed eadem solvenda quae antea iis imposita esse videtur, ut etiam pro concessa parte vectigalia iis pendenda essent¹⁾. Namque si hospitale jus, quo iis tertia domus pars permittebatur²⁾, Germanis causa fuit, ut etiam agrorum tertiam partem peterent, ex ipsa rei natura sequitur, ut ipsi agros concessos stipendia judicaverint, ideoque ex iis vectigalia non pependerit³⁾, ut Romanis contra, tum etiam illius partis possessoribus judicatis⁴⁾, quamquam ex ea usumfructum minime habuerunt, eadem jugatio quae antea solvenda fuerit. Jus autem hospitale illis postulatis, ut jam supra dictum est, non justa causa fuit, sed tantummodo modum distributionis praebuit. Ceterum in aliis rebus Odoacer rationem imperii Romani institutam tenuit: iis Romanis, qui possessores non erant, negotiatoribus, artificibus, operariis, colonis, servis humana capitatio, quae iis antea imposita erat, ultra solvenda fuit, ita ut res ad vectigalia pertinentes ab Odoacre non multo mutarentur. Praeter tertiam partem agrorum civium Romanorum Odoacer certe et fisci praedia per universam Italiam dispersa sibi vindicavit, quae fidelissimis suis ita largitus videtur esse, ut ipse non multa retineret, quam ob rem Ennodius eum „suorum prodigum“ et „pauperem dominum“ vocat⁵⁾. Magistratus quoque, quot qualesque inde a Constantini tempore reipublicae administrandae muneribus fungebantur, ab Odoacre, qui in Italia versans instituta Romana cognoverat, retenti sunt. Romanos, Odoacre regnante, Romano jure, Germanos Germanico usos esse, quam rationem Visigothis quoque in Hispania fuisse notum est, a vero non abhorrebit.

1) Gaupp, p. 462. 491. 492. Dahn, II. p. 44.

2) Cod. Theod. V, de metatis 7, 8: In qualibet vel nos ipsi urbe fuerimus vel hi, qui nobis militant — duas domus propriae domus, tertia hospiti deputata, eatenus intrepidus ac securus possideat portiones. Cf. Gaupp p. 85. 456.

3) Cassiod. Var. 5, 14. Cf. Dahn II. p. 44.

4) Gaupp p. 471. sub 3 et 4.

5) Ennod. Paneg. ap. Mans. p. 450.

Quibus ex rebus apparet, Romanorum, qui sub proximis imperatoribus tributis solvendis gravissime premebantur, conditionem sub illius imperio meliorem non redditam esse. Quae quum ita essent, Romanorum non multi fideliter cum Odoacre steterunt, postquam ejus res in discrimina vocatae sunt. Alias rempublicam tam juste ac clementer rexit, ut neque a magistratibus cives crudeliter vexari pateretur, neque Germanos ipsos imperiis reniti. Ticinensis quidem urbis civibus, quorum in expugnatione et multa aedificia et utraque aedes sacra flammis diruta essent, qui multa sua partim flammis partim militum rapinis perdidissent, precibus Epiphanii episcopi adductus tributa in quinquennium indulsit ¹⁾. Deinde quum Pelagius, cui praefecto praetorio provincia administranda Liguria tradita erat, in qua regione permultos Germanos agros accepisse verisimile est, possessoribus tributa, quae „simplicia vix sustinere“ poterant, duplicasset, idem episcopus remissionem ab Odoacre precatus et hanc adeptus est. Et postea Epiphanius saepius legatos, qui Odoacri gratias referrent aut precibus opem ab eo peterent, Ravennam misit ²⁾. Odoacer igitur summa humanitate et facilitate fuisse videtur, cujus opinionis alterum testimonium afferri potest. Quum enim rerum potitus esset, Severini qui quondam eum opes consecuturum esse praedixerat, recordatus ei litteras misit, quibus se facturum quod ille vellet promisit ³⁾. Sed ubi opus erat, severitate usus est. Bracilam enim comitem paulo post imperium occupatum Ravennae affecit poena capitis. Quum tres auctores, Chronographus Ravennas, Marcellinus Comes, Jordanes illius mortem esse dignam putaverint, quam memoriae tradiderint, licet nobis fortasse existimare, Romanorum oculos Bracilam factionibus in Odoacrem excitatis in se convertisse. Quam ob rem Odoacer, ut Romanos a similibus seditionibus deterreret, in illum sibi exemplum edendum esse arbitratus est, id quod in Jordanis

1) Ennod. vit. Epiph. ap. Sirm. I, p. 1672.

2) L. c.

3) Vita Severin. ap. Pez. c. 31.

his verbis positum esse videtur: „ut terrorem suum Romanis indiceret“¹⁾.

Nunc vero quo modo Odoacer sese habuerit in rebus ecclesiasticis, diligentius nobis inquirendum est.

Extremis annis imperii Romani, quum tota respublica intestinis perturbationibus assidue vexaretur, imperatores aut ii, qui re vera summam potestatem tenebant, res ecclesiasticas non curasse videntur, sed potius contendisse, ut imperium sibi servarent. Qua causa episcopis facultas data erat, ut auctoritatem suam potestate imperatoria non impediti omnes in partes magis magisque propagarent. Inde factum est ut episcopi Romani, ubi Odoacer regnum occupavit, jam consecuti essent, ut sedes St. Petri paene ab universis Christianis prius episcopatus haberetur. Itaque si litteras episcoporum Romanorum inspiciamus, statum reipublicae non respexerunt, sed unam operam dederunt, ut principatus Romanae sedis ab aliis omnibus episcopis agnosceretur. Testes sunt omnes litterae²⁾, quae supersunt, Simplicii, qui sedem Romanam tenebat inde a die 23. mens. Febr. an. 468 usque ad diem 2. mens. Mart. an. 483, quibus litteris modo Acacium episcopo Constantinopolitano mandat, ut imperatorem ad statuta Chalcedonia observanda et ad fidem catholicam in haereticos tuendam adhortetur, modo eum reprehendit, quod ipsi de rebus Orientis ecclesiasticis nihil nuntiaverit. Presbyteris quoque et archimandritis Constantinopolitanis litteras misit, quibus eorum rationem in haereticos initam laudat, eosque adhortatur, ut in fide catholica perstent. Basiliscum ipsum, qui rerum potitus esset, obsecrat, ut imperatores orthodoxos, Marcianum et Leonem, imitandos ei proponat, et Zenonem, imperio recuperato, laudat propter episcopos catholicos restitutos et curam in res ecclesiasticas collatam, et monet ut in

1) De reb. Get. c. 46. Cf. Pallmann, diss. p. 35. Hic autem diem 12. mens. Jun. falsam notavit. Bracila, auctore Chron. Rav., occisus est die 11. mens. Jul. a. 477.

2) V. Jaffé regesta pontificum p. 49. 50, et litteras ipsas in Mansi conciliorum coll. ampliss. VII.

hac ratione perseveret. Odoacris verum in nullis litteris mentio fit. Simplicius quum eo modo sedis Romanae auctoritatem, quantum potuit, in imperio Orientali augere studeret, jam in partibus Occidentalibus ita valuit, ut ad suum arbitrium Zenonem episcopum Hispalensem institueret ¹⁾. In Italia Joannes solus episcopus Ravennas Simplicii auctoritati obniti et jura quaedam sibi vindicare conatus est. Is autem hortationibus et minis a papa in officio retentus est ²⁾. Zeno ipse, quum imperium recepisset, Simplicium de hoc certiore facendum esse putavit, id quod ex litteris Zenoni missis patet, quibus Simplicius haec scribit: „Sicut enim pietas vestra merito recteque confidit, illo nos tempore nihil aliud deum nostrum suppliciter implorasse, quam ut nobis Romani imperii praesules quales nunc loquimur redderentur“ ³⁾.

Sed tantum afuit, ut Odoacer omnes res ecclesiasticas episcopis solis permetteret, ut papam sine suo assensu eligi vetaret, atque ecclesiae bona, sive ornamenta ministeriaque ecclesiarum sive praedia alienari. Quo consilio Basilio „sublimi et eminentissimo viro, praefecto praetorio et patricio“ potestatem fecit, ut Romae suas vices ageret. Atque obtemperarunt Romani voluntati regis Ariani. Nam Simplicio mortuo Basilio cum clero convenit, ut Felix III. (vel II.) ⁴⁾ eligeretur, qui cathedrae St. Petri insedit die 6. mens. Mart. an. 483 usque ad diem 25. m. Febr. an. 492. Felix quum eadem ratione, qua Simplicius, pergeret causas ecclesiasticas et Orientis et Occidentis cognoscere, sententias definire, plebem, clerum, episcopos, imperatorem monere aut coërcere, legatos suscipere et mittere, hoc modo contendens et laborans, ut universis ecclesiis praeesset, tamen nullo modo conatus est Odoacris imperiis reniti. Quum igitur illius auctoritatem non negligeret, jam anno 484, ut imperatoris By-

1) Mansi conc. coll. ampl. VII. p. 972.

2) Mansi I. c. Cf. Baronii ann. eccl. VI. p. 417.

3) Mansi VII. p. 980. Simplicius hac epistola Zenoni recuperatum imperium gratulatur.

4) Felix I. inde ab a. 269 usq. ad a. 274. Felix II. antipapas 355 — 365.

zantini ab omnibus rebus ecclesiasticis plane defenderet, Zenoni scripsit: „Certum est hoc rebus vestris esse salutare, ut cum de causis dei agitur et juxta ipsius constitutum, regiam voluntatem sacerdotibus Christi studeatis subdere, non praeferre, et sacrosancta per eorum praesules discere potius, quam docere, ecclesiae formam sequi, non huic humanitus sequenda praefigere“ ¹⁾). Demum anno 505 a synodo Romana quarta sub Symnacho papa habita, quum Theodericus Italiae imperium teneret, illa lex a Basilio, Odoacre auctore, de papa eligendo et de bonis ecclesiasticis non alienandis lata, rescissa est, propterea quod a laico homine et sine ipsius Romani episcopi auctoritate condita neque ullius praesulis apostolicae sedis subscriptione firmata esset ²⁾). Odoacer illa lege edita, qua episcoporum ambitus et popularis tumultus, ubi pontifex eligendus fuit, prohibentur, omnium civium salutem respexit.

Ceterum hominum de divinis rebus opiniones et sententias ita leniter tulit, ut Judaeis ipsis, quae natio jam tum propter superstitiones et avaritiam contemnebatur, et Romae et in aliis Italiae oppidis domicilia ponere permetteret atque synagogas habere. Ex Variis enim Cassiodori apparet, Theoderico regnante eam nationem „Samaricae superstitionis et improba fronte duratam“ sibi domum vindicasse, quae ecclesiae Romanae erat, quum simularent, Odoacris temporibus illam fuisse synagogen ³⁾).

His expositis, quo pacto Odoacer res intestinas instituerit, disseramus, qua ratione conditionem suam contra Romanos firmare tentaverit.

Quamquam Ravenna occupata re vera Italiae dominus fuit, tamen ipse initio non Italiae regem, sed Romanos modo magistratum, magistrum militum, se esse putavit. Quae quum ita essent, neque purpuram, neque alia insignia regalia assumsit ⁴⁾), quibus imperatores uti

1) Mansi VII. p. 1066. D.

2) Mansi VIII. p. 266.

3) Cassiod. Var. 3, 45.

4) Cassiod. in chron. Basilisco II. et Armato coss.

solebant, quia illa insignia Germanorum regi non opus erant, magistratui Romano non convenerunt. Ut autem Romani voluntati suae promptiores parerent in omnibus rebus, neve sese usurpatorem haberent, nominationem patricii petiit, cui magistratui tum ab imperatoribus in republica administranda summum tribuebatur. Sed inane fuisset, si a Romulo, quem Romani ab ipso de imperio remotum in exilio viventem viderunt, eam amplitudinem quaesivisset; neque minus, si a Julio Nepote, qui antea imperator Occidentalis imperii a Leone imperatore Constantinopolitano missus erat, paulo post autem ab Oreste expulsus tum in Dalmatia opibus infirmissimus habitavit. Itaque eam nominationem a Byzantinis solis imperatoribus quaerere potuit, praesertim quum illi jam ex Valentiniani tempore principatum quendam etiam Occidentalis imperii obtinerent. Quae ratio ei cum Zenone imperatore fuerit, qui circiter eodem tempore ¹⁾, quo Odoacer agris distributis militum voluntati satisfecerat et Bracila occiso conditionem firmaverat, imperium Orientale, postquam Armato et Theoderico adiutoribus Basiliscum usurpatorem fugavit, recuperaverat et Constantinopolim redierat, expositum invenimus apud Malchum. Qui refert ²⁾, ab Augustulo senatum Romanum, ut Constantinopolim legatos mitteret, motum esse, qui dicerent: Italiae non opus esse proprio imperatore, unum sufficere utrique parti imperii, Odoacrem autem, virum et reipublicae administrandae et rei militaris peritissimum, prae ceteris idoneum esse, qui res Italiae gubernaret; itaque Zeno hunc dignitate patricii orna- ret, eique Italianam provinciam administrandam committeret, Augustulum talia mandata, senatui, quibus se imperio abdicavit, non sua sponte, sed jussu Odoacris dedisse,

1) Manso, *Gesch. d. Ostg.* S. 318. putat, Zenonem Constantinopolim rediisse mense Nov. vel Dec. an. 477, id quod Pallmann, *diss.* p. 21, accipit. Sed, ut supra dictum est, jam die 8. mens. Octobr. Simplicius Zenoni de imperio recuperato gratulatur (v. Mansi VII. p. 980). Köpke S. 151 censet, Zenonem de imperio remotum esse inde ab extremo anno 475 usque ad mens. Jul. 477; id quod comprobaverim.

2) *Excerpta de legg.* ed. Paris. p. 98 sq.

apertum et perspicuum est. Imperatoris igitur nomine Odoacer usus est eo consilio, ne senatum Romanum, quamvis invalidum tamen summa superbia elatum, jussu quodam offenderet, priusquam ipse potestatem magistratus Romani assecutus esset, sed senatus amplitudine, quia Zenonem ejus desiderio libentius quam suo responsurum putavit. Senatus autem superbia solum eam ob causam ei respicienda fuit, quod e senatoribus reipublicae gubernandae peritis magistratus imprimis consules, quos inde ab anno 480 ad suum arbitrium designavit, eligi oportuit.

Eo tempore, quo legati senatus Constantinopolim advenērunt, etiam Julius Nepos, qui extremo mense Aug. an. 475 ¹⁾ ab Oreste ex Italia pulsus tum Salonae, qua in urbe imperator quoque Glycerius episcopus factus vivebat, habitavit, quum post Orestem occisum et Zenonem restitutum de imperio recuperando in summam spem adductus esset, Constantinopolim legatos miserat, qui Zenoni de imperio recepto gratularentur atque ab eo peterent, ut Nepotem in Italiae dominatione recuperanda adjuvaret.

Sed Zeno aequae prudenter ac dolose egit, senatores increpans, Odoacri titulum patricii non negans. Hoc enim responsum senatoribus dedit: Jam duos imperatores Constantinopoli Romanis missos esse, sed alterum, Anthemium, ab iis interfectum, alterum, Julium Nepotem expulsum esse ²⁾, hunc tum viventem Occidentalis imperii legitimum imperatorem esse, huic igitur parere deberent, ab hoc solo Odoacri patriciatum tribui posse. Attamen precibus senatus et Odoacris se satis facturum atque hunc ea dignitate ornaturum, nisi Nepos praeveniens Odoacrem patricium diceret. Quo responso dato Zeno jus imperatoris in Occidentali imperio instituendi sibi conservavit, neque Odoacrem absoluta detrectatione inimicum sibi reddidit. Dignitatem quidem quaesitam ei tribuit, sed, per

1) Chron. Rav. tradidit diem 27. mēns. Aug. an. 475. Pallmann, diss. p. 16, Orestem demum mēns. Sept. in Italiam irrupisse dicit.

2) Die 11. mēns. Jul. an. 472, ut Chron. Rav. refert.

simulationem non suum esse ut quod a se petitum esset concederet, ita ut illa nullius momenti esset. Quo pacto Zenoni rebus mutatis integrum fuit, postea in Odoacrem agere, quae utilissima esse ei viderentur. Is autem hac dubia concessione contentus et arbitratus, eam sufficere patricii officiis fungi, aliam probationem a Zenone non quaesivit; num praeterea a Nepote eam petiverit, non traditum est.

Etsi igitur Odoacer Romanis modo patricius fuit, tamen ab iis regis nomen illi minime recusatum est, atque magistratus leges et decreta ediderunt per auctoritatem regiam, id quod ex eo comprobatur, quod et lex a Basilio anno 483 promulgata eum appellat praecellentissimum regem, et in donationis tabulis ¹⁾, quae anno 489 scriptae sunt, praeceptorum regalium mentio fit, atque Odoacer praecellentissimus rex vocatur.

De rebus externis.

Jam vero exponendum erit, qua ratione Odoacer in externis negotiis explicandis atque in finibus terminandis operam dederit.

Praeter Italiam imperii sui erant omnes provinciae, sed certo satis solutae, quibus jam Orestes praefuerat, Provincia, Rhaetia, Noricum, ut Visigothae, Burgundiones, Alamanni, Thuringi, Rugi, Ostrogothi fines ejus contingerent. Insulas autem in mare Mediterraneo sitas, Siciliam, Sardiniam, Corsicam Baleares Vandali sibi subjecerant aut ex iis praedam rapiebant, quorum frequentissimis incursionibus imprimis Sicilia a frumento copiosa vastabatur ²⁾. Tum Odoacer, simulatque rerum potitus est, omnium civium salutem curans, Siciliam, qua ex insula Italici frumentum, cujus subvectione propter agros

1) Massmann, Gothische Urkunden von Neapel u. Arezzo.

2) Proc. de bell. Vand. 1, 5.

in Italia male cultos semper egebant, auferre consueverant, ab illis irruptionibus Genserico regi Vandalorum tributis quotannis pensis liberavit. Qua de re Odoacrem cum Genserico, qui die 24. mens. Aug. an. 477 mortuus est, primo initio imperii egisse oportet. Nam Victor Vitensis aequalis refert: „Geisericus Siciliam Odoacro Italiae regi post modum tributario jure concessit; ex qua ei Odoacer singulis quibusque temporibus, ut domino tributa dependit, aliquam tamen sibi reservans partem“¹⁾. Quibus ex verbis simul apparet, Vandalos insulae partem, quod crediderim fuisse Lilybaeum²⁾ adversus Carthaginem situm, retinuisse. Itaque Odoacer ex pactione cum Genserico facta maximam partem Siciliae accepit, acceptam a vexationibus Vandalorum defendit³⁾.

Deinde ut Visigotharum bonam necessitudinem Odoacer servaret, Eurico eorum regi, qui inde ab anno 466 usque ad an. 484 imperium tenuit, eam Galliae partem, quae ad id tempus cum imperio Romano cohaeserat, id est Provinciam, inter mare Mediterraneum, flumina Rhodanum et Druentiam, Alpes Maritimas sitam ex pacto permisit. Procopius enim ita refert: „Ἐπεὶ δὲ αὐτὴν (sc. πολιτείαν) Ὀδοάκρος ἐς τυράννιδα μετέβαλλε, τότε δὴ, τοῦ τυράννου σφίσιν ἐνδιδόντος, ξύμπασαν Γαλλίαν Οὐσιγόθοι ἔσχον μέχρις Ἀλπεων, αἱ τὰ Γάλλων τε ὄρια καὶ Αἰγυρίων διωρίζουσιν“⁴⁾. Eurico Arvernum, cujus urbs nobilissima erat Augustonemetum, jam a Glycerio commissum et postea a Julio Nepote quoque an. 475 con-

1) Hist. persecut. Africae in bibliotheca max. patrum VIII. p. 676.

2) Lilybaeum quidem Vandali etiam Theoderico regnante obtinuisse videntur. Nam is, ut Procopius de bell. Vand. 1, 18 tradidit, quum Amalafrida soror Trasamundo regi Vandalorum nupsisset, illud promontorium Vandalis cessit. Theodericus autem locum, ex quo impetus in fines suos facile fieri potuerunt, genti bellicosae profecto non commisisset, nisi huic re vera jam fuisset.

3) Cf. Dahn I. p. 159. Der Vertrag über Sicilien war zugleich ein Abkauf der Plünderung und eine Theilung.

4) De bell. Goth. 1, 12.

cessum erat ¹⁾. Unde liquet, Mansonem errasse, ubi dicit, illam regionem ab Odoacre Visigothis esse relictam ²⁾. Atque aliam partem Galliae nisi Provinciam cedere non potuit, quia cetera Gallia inter ortum brumalem et meridiem spectans, quae Liguriam attingit, tum a Burgundionibus possessa erat, qui propriis regibus utentes Odoacri minime subjecti erant. Hanc cessionem verisimile est factam esse item initio imperii Odoacris, anno 478, quo Euricus ex Hispania rediit. Namque Isidorus Hispalensis memoriae tradidit: „Euricus in Gallias autem reversus Arrelatam et Massiliam urbes bellando obtinuit suoque regno utrasque adjecit“ ³⁾. Euricus igitur Rhodanum trajectus Arelato et Massilia, hujus terrae opulentissimis oppidis, expugnatis Provinciam vi occupaverat, atque Odoacer ex pacto prudens cessit, quod quum suum imperium in Italia nondum firmatum esset, tueri non potuit. Qua ratione simul Visigothas quietos vicinos sibi reddidit.

His rebus compositis Odoacer, quum Julius Nepos insidiis Viatoris et Ovidae comitum in villa haud longe a Salona sita die 9. mens. Maj. an. 480 interfectus esset, spectavit, ut Dalmatiam, quae provincia inde ab anno 424 in Orientalis imperii possessione fuerat, tum a Nepote possessa erat, in suum imperium redigeret. Causa igitur Nepotis ulciscendi interposita, tamquam imperatorem necessitudine attigisset, sequenti anno expeditionem fecit in Dalmatiam. Quum Ovidam proelio gesto victum captumque interemisset, Dalmatiam provinciam in ditionem suscepit. Quod quamquam Chronographus Ravennas, Cassiodorus, Marcellinus Comes, ex quorum relationibus alia aliam supplet, quum unus memoriae tradat diem obitus Nepotis ⁴⁾, alter locum facinoris et parricidarum

1) V. Aschbach, *Gesch. d. Westgothen* p. 150. 154.

2) Manso, *Gesch. d. Ostgothen.* p. 35.

3) Isid. *Hisp.*, *hist. de regibus Goth. Vand. et Suev.* ap. *Arcevalum* VII p. 119.

4) *Chron. Rav.* Basilio Jun. *cos.* (an. 480): *His coss. occiditur Nepos Imp. VII id. Majas.*

nomina¹⁾, tertius Odoacris victoriam²⁾), aperte non dicunt, tamen ex donationis tabulis, quas jam diximus, exploratum habemus, Dalmatiam revera in Odoacris potestatem redactam esse. Namque ex iis Pierio comiti domesticorum ante annum 489 „in Provincia Dalmatiarum Insulam Melitam ducentos solidos pensitantem“ donaverat. Quam Melitam insulam non eam esse, quae in mari Mediterraneo jacet et nunc vocatur Malta, ut Massmann³⁾ et Dahn⁴⁾ dicunt, sed eam, quae in mari Adriatico prope a Dalmatiae ora sita est et nunc vocatur Meleda, luce clarius est.

Nunc accingimus ad ea disserenda, quae Odoacer in Norico provincia gesserit. Quibus de rebus gestis et de Norici statu illius temporis Eugippius in vita Severini gravissima memoriae tradidit.

Germanos tum paene in omnes imperii Romani provincias, ut fines propagarent aut praedam caperent, quum Romani jam infirmiores essent, quam qui barbaros a finibus defendere possent, crebre invasisse notum est. Ita factum est etiam Odoacre regnante, ut gentes Germanicae supra Danubium habitantes, Alamanni quidem flumine secundo fere usque ad oppidum Patavodurum, Thuringi inde ad Lauriacum versus, Rugi inde usque ad Marum flumen, Danubio transmissio in Rhaetiam et Noricum frequentes irrumperent. Atque jam infra Danubium Alamanni Rhaetiae partem occupaverant, dum ad id tempus Romani Noricum sustinent. Quamquam nobis modo contigit, ut ex vita Severini, quod Norici statum attinet, perlucide cognoscamus, tamen conditiones ceterarum infra Danubium sitarum terrarum, de quibus fontes non supersunt, ex hac adumbratione in universum concludere possumus. Miserabilis autem illo tempore in Norico, qua in provincia perfecte instructa rebus ecclesiasticis Lau-

1) Marc. Com. Basilio solo cos: His coss. Nepos Viatoris et Ovidae comitum suorum insidiis, haud longe a Salonis in sua villa occisus est.

2) Cassiod. in chron. Placidio cos. (anno 481): Hoc. cos. Odoacar in Dalmatiis Odivam vincit et perimit.

3) Massmann, Goth. Urkunden.

4) Dahn, d. Könige d. Germanen II. p. 48.

riaci¹⁾, Tiburniae²⁾, in aliis urbibus episcopatus fuisse constat³⁾, Romanorum conditio fuit. Namque barbarorum frequentissimis incursibus vexati agros deseruerunt atque in oppida et castella se receperunt, tantum his propinquos agros colentes. Sed eorum quoque praesidia non semper satis magna fuerunt, ut barbaris subito irrum-pentibus, fructus et mansores in messe detentos feren-tibus et agentibus, ubique resistere possent. Quodsi ac-cidit, ut commeatus Eno secundo deductus casu quodam intercluderetur, cives inprimis Norici Ripensis in summam inopiam venerunt. Huc accedit quod milites limitanei in omnium rerum perturbatione avidiores ad suam rem augendam erant, quam studiosi finium defendendorum. Atque etiam discesserunt, cohorte Pataviana excepta, quum stipendia iis debita ex Italia non venirent. Quibus in summis angustiis Severinus, qui paulo post Attilae mortem in Noricum Ripense venerat ibique multas cel-lulas vel monasteria, ut prope a Patavia et Faviana⁴⁾, fundaverat, miserrimis incolis consilia dans, solatia affe-rens, praebens quoad fieri potuit auxilia, totam regionem permigravit. Quo factum est, ut Severinus apud Ro-manos summa auctoritate floreret, praesertim quum sae-pius evenisset quae eventura esse praedixerat. Sed etiam a barbaris quamvis Arianam fidem confitentibus observa-batur propter pietatem et divinationem. Pallmann verum faliissime iudicat, eum Rugorum regem et populum fidei Christianae conciliasse⁵⁾, quia ii jam fidem Christianam eamque Arianam professi sunt. Testimonio est, quod Severinus Flaccitheo Rugorum regi, qui quondam a Gothis

1) Vita Severini c. 29.

2) c. 22.

3) Rettberg, Kirchengeschichte Deutschlands I. p. 222, 223. — Dümmler, Pilgrim v. Passau p. 2. etiam Labaci et Petaviae epi-scopatus fuisse dicit.

4) Faviana oppidum ad Danubium situm, nunc aequae ac urbs Comagena ab Eugippio quoque — c. 1 — commemorata, de terra plane evulsum, non est nostra Wien, id quod Pallmann diss. p. 12. 37. jam nunc contendit. Cf. Blumberger, Archiv d. Wiener Aka-demie 1849. II. p. 355 sq.

5) Diss. p. 14.

vexatus consilium ab eo petiisset, respondit, eum secum non conjunctum esse vinculo orthodoxae fidei¹⁾, deinde quod in vita Severini Germani supra Danubium habitantes aperte vocantur „hostes haeretici“²⁾.

Paullatim provinciales ex urbibus castellisque Superioris Norici Ripensis Alamannorum et Thuringorum impetibus expulsi, Eno transmissi, in terram recesserant, quae Fevae Flaccithei regis, quem diximus, filio subjecta erat. Quum jam Severinus, qui barbaros auctoritate saepe coërcuerat, die 8. mens. Jan. an. 482 mortuus esset, Romanorum conditio in illa regione miserior miserisque evasit. Atque Fridericus Fevae frater Severini morte audita statim ejus cellulam et monasterium, quod utrumque haud procul a Faviana situm erat, invasit et omnia diripuit quae ille ad inopes adjuvandos collegerat, quin etiam calices, quibus Severinus ad res divinas uti solitus erat, non reliquit³⁾. Paulo post Fridericus a Friderico Fevae filio necatus est.

Quae quum ita essent, Odoacer non ignoravit, si Noricum in ditione servare voluit, Rugos ex illis regionibus expellendos esse. Quo consilio an. 487 expeditionem in Noricum fecit atque pugna pugnata qua Feva rex victus et captus est, Rugos trans Danubium rejecit; Fridericus, qui patruum occiderat, fuga se eripuit. Hoc bello bene gesto Odoacer die 15. mens. Nov. an. 487 Ravennam rediit⁴⁾, multos captivos, inter quos Feva rex et ejus conjux erant, secum in Italiam ducens.

Attamen quum Odoacer e Norico excessisset, barbari incursiones repetierunt, praesertim quum Fridericus auxilium ab Ostrogothis petitum accepisset et rediisset. Quibus causis adductus Odoacer sequenti anno Onulfum fratrem magno cum exercitu in Noricum remisit. Una in animo habuerit, hac expeditione ab Ostrogothis in Pannonia sedentibus, qui jam Flaccitheo regnante in Noricum

1) Vit. Sev. c. 6: „Si nos una Catholica fides adnecteret etc.“

2) C. 5.

3) C. 8.

4) Pallmann diss. p. 38 diem 16. mens. Nov. notavit, quo die Odoacrem Romae triumphantem facit, id quod apud nullum auctorem legitur.

proruperant¹⁾, tum iterum a Friderico advocati sunt, fines imperii defendere. Sed intellexit, vires suas non sufficere, ut Noricenses in longinquum tempus tueri et fines late patentes in tutum collocare posset. Itaque Norico vastato Romanos colonos, sacerdotes, monacos terram omnino relinquere et cum Onulfo in Italiam transmigrare iussit²⁾.

Quibus ex omnibus apparet, Odoacrem in rebus externis componendis non solum omnia ad se pertinentia momenta prudenter observasse, verum etiam sibi subiectis, quantum potuit, consuluisse.

De Odoacris regni interitu ejusque causis.

Jam sequitur ut ordine describamus, quo modo Odoacris imperium deletum sit. Regi optimo et viro fortissimo per fortunam non licuit regnum firmare atque firmatum filio relinquere hereditate.

Tum Ostrogothorum, qui in finibus Orientalis imperii habitaverunt, maximae parti Theodericus Theodemiri filius rex imperavit, quem modo socium Zenonis, a quo summis honoribus ornatus et consul patriciusque factus erat, modo hostem intra et extra Constantinopolim videmus. Postquam Gothi et Byzantini multa proelia inter se gesserant, de stipendiis solvendis et de pace ineunda saepe disceptaverant, tandem perspexerunt, quum alteri alteros neque armis vincere neque una in pace vivere possent, sese aliis impendio expedire necesse esse. Hic alius fuit Odoacer, quem Zeno nullo tempore Italiae regem agnoverat, sed tantum pertulerat, quia eum expellere non valuit. Sed per Theodericum fortasse, Odoacre expulso, Italiam in potestatem redigere potuit, simul, si ille eo profectus sit, gravissimo adversario vacuus fuit. Atque Theodericus jam a Friderico Rugorum rege, qui ab Onulfo expulsus ad Gothos confugerat, ad bellum cum

1) Vit. Sev. c. 6.

2) C. 34. c. 39.

Odoacre gerendum incitatus, si in Italiam profectus est, ex dubiis rebus, quae semper ei cum Zenone erant, egressus est et desiderio populi sui satisfacit, qui patriam in Graecia non inventam alibi sibi parare voluit. Itaque inter utrumque convenit, ut Theodericus a Byzantinis non impeditus Gothos in Italiam duceret.

Theodericus Gothis, qui feminas, parentes, parvulos secum duxerunt¹⁾, ad Novas contractis extremo anno 488 profectus est. Gothi quum summis laboribus molestissimum iter fecissent, fame et miseria pressi, Sarmatis et Gepidis devictis, ad fines Italiae steterunt aestate anni 489. Quum ibi longo itinere fessi castris positus ad Sontii pontem aliquantum temporis sese reficere vellet, Odoacer, ut hostes regnum invadentes a finibus ipsis rejiceret quam maximis copiis coactis sine mora iis occurrit²⁾. Pro certo nobis sumendum est, ab utraque parte summa contentione dimicatum esse, quum hoc proelio decerneretur, utrum Odoacer Italiae imperium sibi servaret, an Theodericus eo potiretur. Ille autem multitudine copiarum hujus redire coactus est. Hoc proelium factum est die 28. mens. Aug. an. 489³⁾.

Sed Theodericus victoria uti non statim potuit, demum die 30. mens. Sept. in Odoacrem iterum invasit apud Veronam, quam ante urbem et Athesim flumen Odoacer copias collocaverat, id quod ei perniciem fuit. Nam quum a Gothis iterum victus esset, multi suorum fugam quaerentes Athesis fluminis undis occubuerunt⁴⁾. Odoacer his duobus magnis detrimentis acceptis in prae-

1) Ennod. paneg. ap. Mans. 452, 6. 2. dicit profectos Gothos „migrantem mundum.“

2) Ita referunt Jord., Anon. Vales., frgm. Ambr. Hist. Misc. — Ennod. paneg. ap. Mans. 458, 8. 3. Odoacrem castris longo tempore munitis Gothos ad Sontium manentem facit.

3) Diem memoriae prodidit Chron. Rav., sed falso sub Fausto cos. (an. 488). — Cassiod., Marcell. Com., Mar. Avent. hoc proelium factum esse consentiunt Probrino et Eusebio coss. id est a. 489. Pallmann diss. p. 42, nescio cur, ponit atque etiam majoribus litteris scribit diem 28. m. Sept., proelium Veronense 30. die ejusdem mens; id quod nimirum propter utriusque loci longum intervallum factum esse non potest.

4) Ennod. paneg. ap. Mans. p. 462. 8, 9.

sens tempus cogitare non potuit, acie hostibus obsistere, sed in oppida munita sese recipere coactus est. Ravennam igitur se conjecit, quam urbem munitissimam diu se obtinere et defendere confisus est, ibique vires recolligere posse sese speravit. Historiae Misc. fragm. Ambr. refert, Odoacrem victum Roman fugisse, exclusum autem a Romanis, postquam loca quae circumjacent ferro ignique vastasset, Ravennam contendisse¹⁾. At haec expeditio, cujus ceteri auctores omnino ignari sunt, nullius consilii fuisset, et Ennodius profecto non tacuisset, si Odoacri id accidisset. Quum Odoacer Ravennam praesidiis operibusque etiam magis firmaret, Theodericus ut a tergo tutus esset, priusquam Ravennae obsidionem inferret, oppida Superioris Italiae nullo fortiter repugnante, Veronam, Mediolanum, Ticinum occupavit. Paulo post Mediolanum a Theoderico occupatum, Tufa Odoacris magister militum aliique praefecti militares cum exercitu parte ad eum transierunt die 1. mens. April. an. 490. Quibus causis adductus vel quibus condicionibus Tufa in Theoderici partes transgressus sit, a nullo auctore traditum est, neque conjici potest. Sed brevi tempore eum in regis gratiam et favorem venisse oportet, namque jam initio ejusdem anni reperimus eum praepositum esse exercitui, qui Ravennam obsedit. Ibi autem Tufa rursus a Theoderico defecit, atque Faventiae cum Odoacre congressus, ei exercitum et comites Gothicos, qui catenis constricti Ravennam adducti sunt, tradidit. Quibus rebus Odoacer ita confirmatus est, ut Theodericum armis repetere posset. Nonnullis oppidis celeriter recuperatis Cremona et Mediolano, quum jam de Ticino oppugnando cogitaret, quod oppidum Theodericus omnibus copiis in hunc unum locum contractis munivit²⁾, Visigothae gentilibus suis succurrerunt et ei omnia, quae jam receperat, eripuerunt. Atque Theodericus Visigo-

1) Ap. Murat. I, I p. 100.

2) Theodericum Tufae defectione in summas angustias venisse Ennod. in vita Epiph. comprobat dicens: „quod (sc. Tufae defectionem) dum Theodericus principali sollicitudine cognovisset, continuo omnem illam manum contraxit atque ad Ticinensis civitatis angustiam contulit.“ P. 1673.

tharum auxiliis firmatus et cum Odoacre apud Adduam fluvium congressus tantam cladem ei attulit, ut de defendenda Gallia Transpadana desperans iterum Ravennam confugeret. Hoc proelium quo Pierius Odoacris comes domesticorum cecidit, factum est die 11. mens. Aug. an. 490. Interim Burgundiones rerum perturbatione usi, ut praedam caperent, Liguriam invaserant. Quam expeditionem a Gundobaldo rege ex foedere cum Odoacre inito factam esse, Ennodius in vita Epiphanii refert. Sed quum nusquam legatur a Burgundionibus tum pugnas gestas esse, illa irruptio potius latrocinium a Gundobaldo rege sua sponte factum, quam bellum in Theodericum gestum videtur fuisse¹⁾.

Paulo post pugnam apud Adduam pugnata Theodericus, consiliis cum civibus Romanis communicatis, in multis Italiae oppidis uno die eos, qui Odoacri studebant, caede, ut ita dicam, Sicula sustulisse videtur, quam conjecturam ex his verbis Ennodii capere possumus: „Mandata est per regiones disjunctissimas nex votiva. Quis haec praeter supernam voluntatem praestitit, ut unius ictu temporis effunderetur Romani nominis clades, longa temporum improbitate collecta“²⁾. Sed nisi Ennodius nullus alius auctor aliquid ejusdem generis memoriae tradidit. Deinde Theodericus Ticini praesidio Rugis sub Friderico rege relictis³⁾, quum plurima Italiae Superioris oppida recuperasset, apud Pinetam, qui locus tria fere millia passuum a Ravenna aberat⁴⁾, ut Odoacrem obsidione clauderet, castra munivit etiam anno extremo 490. Quo facto quasi jam totam Italiam subjecisset, Faustum consulem „caput senatus“ ad Zenonem imperatorem misit, ut ab illo vestem regiam peteret⁵⁾. Attamen Odoacris quoque res nondum plane desperatae erant, quum et etiam Romani quidam — quamvis aversi ab eo

1) V. Manso p. 42; p. 466 Ennod. paneg. 10, 7, ibidem notam. Cf. Köpke p. 172 sq.

2) Paneg. ap. Mans. p. 464. 10, 4. Cf. ibidem not. ejusd. loc. — Köpke p. 175; Dahn II p. 79.

3) Ennod. vit. Epiph. p. 1674.

4) Jord. de reb. Get. c. 57.

5) Anon. Vales. §. 53.

plurimi fuerint — inter quos inprimis Liberius, qui „flexo jam paene domino nullis est terroribus inclinatus“¹⁾, fidelissime in partibus ejus starent, et Rugorum rex Fridericus Theoderici partibus desertis illo tempore foedus cum eo icisset, et praeter Ravennam Ariminum et Caesena se sustinerent, quae tria oppida non multo a se disjuncta ad res bellicas communiter facien-
das facultatem dederunt.

Odoacer igitur a Theoderico Ravennae obsessus frequentissimis eruptionibus ex oppido factis, quibus Gothos valde vexavit, tandem e castris ipsis eos repellere tentavit, sed cum iis congressus, quum ab utraque parte multi milites cecidissent, in oppidum rejectus est die 8. mens. Jul. an. 491. Quo in proelio, quod Cassiodorus „memorable certamen“ appellat²⁾, Levila Odoacris magister militum, quum fuga salutem peteret, fluctibus Utentis fluvii submersus est. Theodericus postquam impetu propulsato Odoacrem rursus in oppidum inclusit, certior factus Fridericum cum iis, qui Odoacri studebant, se conjunxisse et Ticinum a Rugis crudelissime vexari, eo contendit die 22. mens. Aug. an. 491, copias ad Ravennam obsidendam relinquens.

Sed paulo post foedus ictum inter Rugos et Odoacris factionem dissidium, ut Köpke censet propter praedam factam vel etiam faciendam, ortum erat, et res ad arma atque pugnam venerat, ex qua Fridericus victor egressus est. Postea demum initio an. 493, inter Tridentum et Veronam Fridericus ab Eufane magistro militum Theoderici devictus est³⁾. Eufanem Odoacris magistrum militum fuisse Manso et Köpke consentiunt⁴⁾. Quum Enno-

1) Cassiod. Var. 2, 16.

2) In chron. Olybrio Jun. cos. (an. 491).

3) Chron. Rav. Albino cos. „Eo anno pugna facta est inter Fridericum et Eufanem mag. mil. inter Tridentum et Beronam.“

4) Manso p. 466 nota dicit: Fridericum inter Tridentum et Veronam victum fuisse ab iis, quibus se perfide adjunxisset, sicque facilem de ipso triumphum parasse Theoderico. Item Köpke p. 178. Ex Ennodii autem verbis (10, 8) hanritur: Fridericum Theoderici adversarios, id est Odoacris factionem vicisse, postea ipsum victum esse a Gothis.

dius his verbis utens: „Postquam Fridericus tibi (sc. Theoderico) de adversariis tuis peregit triumphum, de se prae-buit“¹⁾, perlucide dicat, dua proelia facta esse, quorum ex primo Fridericus victoriam reportaverit, altero victus sit; non dubium esset, utrum Eufanes Theoderici an Odoacris dux fuisset, si exploratum esset, utrum Fridericus illa pugna inter Tridentum et Veronam pugnata superior discessisset an Eufanes. Quamquam de ea re certum testimonium non habemus, tamen crediderim, tum (an. 493) ab Eufane Fridericum victum esse, propterea quod hunc cum paucis Rugis, atque etiam cum Odoacri studiosis discordantem, aequè diu vel diutius quam Odoacrem contra Gothos in Italia se obtinuisse non verisimile est, atque quod post illud proelium, in quo Fridericus, si Ennodii haec verba recte intelligo: „hostes tuos (sc. Theoderici) interitu comitatus est“²⁾, occidisse videtur, ejus nusquam jam mentio fit. Ceteroquin Manso Eufanem alio loco ducem Theoderici facit³⁾.

Sed ut revertamur ad Ravennae obsidionem narrandam, extremum anni 491 et initium sequentis inter crebras Odoacris excursions abierunt, dum tandem Theodericus, ut ipse oppugnationem regeret, in castra regressus, Arinino expugnato longis navibus, quae dromones vocantur, potitus erat, quibus Ravennae portum praeclusit die 29. mens. Aug. an. 492. Qua ratione obsessi commercio maris prohibiti, quorum numerus eruptionibus paene quotidie factis, excubiis semper actis, aliisque laboribus quos quaecunque obsessio postulat, jam valde minutus erat — „cum paucis satellitibus Odoacrem solum intra Ravennam laborasse“⁴⁾, dicit Jordanes — mox fame vehementissime urgi coeperunt⁵⁾. Qua re Odoacer, postquam fortissimi animi Gothorum nimiam multitudinem a se defenderat, denique coactus est Ravennam Theoderico tradere, pace cum eo inita, ex qua

1) Paneg. ap. Mans. p. 466. 10, 8.

2) p. 466. 10, 8.

3) p. 46 nota g.

4) De reb. Get. c. 57.

5) Jord. l. c. Anon. Vales. §. 53. Agnelli lib. pont. ap. Murat. II. l. p. 66. Proc. de bell. Goth. 1, 1.

sibi vita concederetur et libertas atque etiam, si fidem habemus Procopio dicenti, pacem factam esse, ἐφ' ᾧ *Θενδέριχός τε καὶ Ὀδούαχος ἐν Ραβάννῃ ἐπὶ τῇ ἴσῃ καὶ ὁμοίᾳ διαίτῃ ἔξουσιν*¹⁾, regius quidam honor. Qua pace episcopo Ravennate auctore facta die 27. mens. Febr. an. 493 Odoacer Theoderico jam paucos ante dies eam urbis partem, quae Classis appellabatur, ingresso Ravennam ipsam tradidit die 5. mens. Mart. De illius pacis conditionibus, quae ad nos maxime pertinent, non multum idque inter se discedens a singulis auctoribus traditum est. Id solum certum esse videtur, Odoacri pacem non turpem fuisse, Theodericum libenter eam accepisse, quia quo diutius Ravennae occupatio produceretur, eo difficiliorem statum contra Romanos reddi oportuit, et quia Gothi, Procopio auctore longinquitatem obsidionis jam aegre tulerunt. Attamen ex illis supra dictis Procopii verbis non colligendum est, Theodericum pari jure totius imperii administrationem communicasse cum Odoacre; inter eos convenerit, hunc regis nomine servato et reddito quodam concessio domicilium non in exilio sed Ravennae aequae ac Theodericum habere. Quem, ne Odoacer fidem laederet, ab eo Thelanem filium, ut Anon. Vales. et Agnellus referunt²⁾, obsidem exegisse et accepisse, crediderim, etsi ceteri auctores hanc rem tacent. Sed utrumque brevi tempore intelligere necesse fuit, alterum semper alterius insidias metuentem cum altero stare non posse. Quae quum ita essent, non mirandum est, si alter de altero tollendo cogitavit. Theodericus jam aliquot diebus post Ravennam occupatam Odoacrem, quum eum ad epulas invitasset, in palatio regio, quod Lauretum vocabatur, sua manu interemit³⁾. Si fontes inspicimus, non exploratum habemus, num Odoacer quoque regi Gothorum insidias paraverit, id quod omnino Anon. Vales. et Cassiodorus aperte dicunt⁴⁾, quum Jordanes

1) L. c.

2) Anon. Vales. §. 54. Agnell. l. c.

3) Anon. Vales. §. 55.

4) Anon. Vales. §. 55: Post aliquot dies, dum ei Odoachar insidiaretur, Theodericus — eum in Lauretum praeveniente gladio interemit. Cassiod. in chron. Albino cos.: Odoacrem molientem sibi insidias Theodericus interemit.

„eum ac si suspectum a Theoderico jugulatum esse“ referat¹⁾), sed de rebus Geticis insidias ne significet quidem²⁾), quum apud Procopium legamus: „Ὀδοάκρος λαβὼν, ὥς φασιν, ἐπιβουλῇ ἐς αὐτὸν (Θεοδέριχον) χρώμενον“³⁾), atque etiam apud Marcellinum Comitem inveniamus: „Ab Theoderico perjuriis illectus (sc. Odoacer) interfectusque est“⁴⁾). Eodem die, si sequimur Chronographum Ravennatem referentem: Odoacrem „cum comilitonibus suis“ interfectum esse, qui ad ejus comitatum pertinebant, necati sunt. Namque totum exercitum, ut Anon. Vales. scribit, deletum esse, non modo non verisimile est, verum etiam oppositum est quod Procopius refert: „Θεοδέριχος — ἀπ' αὐτοῦ (Ὀδοάκρου) βαρβάρων πολεμίων πρὸς ποιησάμενος ὅσους περιεῖναι ξυνέπεσεν“⁵⁾). Ex cognatis Odoacris Onulfum fratrem unum morte evitata trans Danubium fugisse, Isidorus memoriae tradidit⁶⁾).

Hoc modo primum Germanorum regnum in Italia fundatum Odoacre rege occiso, qui diutius sedecim annis, inde ab electione mense Aug. an. 476 usque ad mortem mense Mart. an. 493 regis nomen gesserat, deletum est. Theodericus autem rerum in Italia statum item ac Odoacer retinuit.

Reliquum est ut postremo loco perlustremus quibus ex causis Odoacris regnum nullo pacto diu vigere potuerit.

Ac primum quidem ex interioribus rebus conditio regni invalida erat. Odoacer enim, quum regnum non hereditate sed militum voluntate accepisset, nisus non uno populo, qui insito quasi vinculo studii pietatisque ei obligabatur, sed, ut Ennodii verbis utar, „coacervata

1) Ap. Mur. I, p. 240. De succ. regn.

2) Ap. Mur. I, p. 220. De reb. Get. c. 57: Odoacri veniam primum concedens Theodericus, post modum hac luce privavit.

3) De bell. Goth. 1, 1.

4) Chron.: Eusebio et Probino coss. (an. 489).

5) De bell. Goth. 1, 1.

6) Chron. ed. Areval. VII, p. 120.

multitudine“¹⁾, cum parentibus sibi non tam firme conjungi potuit, ut inter regni aviti reges et populares eorum solet esse. Romani autem plurimi regi Arianam fidem profitenti, barbaro artium et disciplinarum ignaro, indebitae potestatis usurpatori, qui eos agrorum partibus privaverat, a primo studiosi non erant, quamquam illum ex iis quoque cives fidelissimos, ut Liberium, Opilium, Cassiodorum, sibi conciliavisse constat. Odoacris imperium igitur contra Germanos in ipsorum obsequio positum erat, iisque adjuvantibus in vi ac potentia contra Romanos. Insuper tota reipublicae administratio non una eademque sed bipartita erat, quum Germani proprio jure viverent, Romani, omnibus institutis Romanis ab Odoacre retentis, item suo jure uterentur et Romanis legibus, ut optimo jure judicari possit, Odoacris regnum fuisse duas respublicas in eadem terra sitas et a communi principe moderatas²⁾. Quae quum ita res se habeat, Germani et Romani neque in unius populi corpus coalescere neque illi, qui militum multitudo ne magna quidem, non natio essent, his per annos Germanos mores dare (germanisiren) potuerunt.

Sed si rerum ipsarum intestinarum status firmior fuisset, ut fuit, Odoacrem tamen Italiae imperium diu obtinere non potuisse putaverim, quia externa quoque res difficillimae erant. Nam ut jam antea saepius Germanicae et aliae gentes Italiam invaserant, Visigothae sub Alarico rege anno 403 atque iterum a. 406, Vandali, Alani, Suevi Radagaiso duce a. 410, Hunni sub Attila rege a. 452, Vandali sub Geiserico rege a. 455, denique Flaccitheus circiter annum 470 in animo quidem habuit cum Rugis Italiam invadere³⁾, sic etiam tum ab omnibus partibus Italiae incursus imminebant, et earum gentium, quae postquam certis in sedibus constiterant atque reipublicam

1) Ennod. paneg. p. 458, 8, 1.

2) Leo, Gesch. d. italien. Staaten. I. p. 51: Es waren zwei Staaten über einander und auf demselben Locale mit gemeinsamem Oberhaupt.

3) Vita. Sever. c. 6, Flaccitheus deflebat, se a Gothorum principibus ad Italiam transitum postulasse etc.

institutis instruxerant, ut fines propagarent secutae sunt, et earum quae sedes stabiles nondum assecutae eas occupare appetierunt. A meridie enim Vandali, qui populus prae omnibus Germanis latrociniiis et incursionibus studiosissimus erat, Odoacri semper metuendi erant, quamquam cum iis foedus ad Siciliam pertinens fecerat. Ab Occidente timendi erant Visigothae, potens tum populus, cui Odoacer jam Provinciam, quam tueri non potuisset, concedere coactus erat. A Septentrionibus Burgundiones, qui jam saepius in Italiam irruperant, non negligendi erant, sed multo periculosiores erant Franci, praesertim quum Chlodovicus rex rerum potitus summa moliri coepisset. Ab Oriente autem res difficillimae erant, quoniam et Ostrogothi, ut ex dubia conditione, quae iis cum Byzantinis erat, venirent, jam dudum Italiam occupandam intuebantur, et Zeno imperator, qui nunquam Odoacrem regem Italiae agnoverat, semper cogitavit eum occasione data rursus expellere.

Et eversum est ab hac parte, ut supra dictum est, Odoacris regnum.

T H E S E S.

- 1) Bellum Saxonicum non tam populi odio quam principum ambitione commodisque excitatum est.
 - 2) Sine historiae cognitione non est vera eruditio.
 - 3) Jure Quintilianus dicit, utilius esse puerum frequentiae scholarum et velut publicis praeceptoribus tradere, quam domi atque intra parietes privatos studentem esse continere.
 - 4) Quintiliano dicenti, discipulos non caedendos esse, consentio.
 - 5) Ambitio malus educandi stimulus.
-

